

**JAMIYATDA YOSHLARNI MA'NAVIY TARBIYALASHNING IJTIMOIIY
PEDAGOGIK ASPEKTLARI*****Igamberdiyev Doniyor Saidxonovich****Falsafa, milliy g'oya va huquq
asoslari kafedrası v.b. dotsenti.****Abdushukurova Rohatoy Abdugani qizi****Andijon davlat pedagogika instituti
Kimyo yo'nalishi talabasi.****Abduhoshimova Gulzoda Muzaffarjon qizi****Andijon davlat pedagogika instituti
Kimyo yo'nalishi talabasi.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlarni ma'naviy tarbiyalashning ijtimoiy-pedagogik asoslari yoritilgan. Unda jamiyatdagi ma'naviy qadriyatlarning yoshlar ongini shakllantirishdagi roli, oilaning, ta'lim muassasalarining va ommaviy axborot vositalarining ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy globallashuv sharoitida ma'naviy tarbiyaning dolzarbligi va unga oid muammolar ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ma'naviy tarbiya, yoshlar, jamiyat, ijtimoiy pedagogika, qadriyatlar, ta'lim, ong, globallashuv.

Аннотация: В статье рассматриваются социально-педагогические основы духовного воспитания молодежи. Анализируется роль духовных ценностей в формировании сознания молодежи, влияние семьи, образовательных учреждений и средств массовой информации. Также обсуждаются актуальные проблемы духовного воспитания в условиях современной глобализации.

Ключевые слова: духовное воспитание, молодежь, общество, социальная педагогика, ценности, образование, сознание, глобализация.

Annotation: This article explores the socio-pedagogical foundations of the spiritual education of youth. It analyzes the role of spiritual values in shaping young people's consciousness, as well as the influence of the family, educational institutions, and mass media. The paper also addresses the relevance and challenges of spiritual upbringing in the context of modern globalization.

Keywords: spiritual education, youth, society, social pedagogy, values, education, consciousness, globalization.

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya davrida yoshlar ongini to'g'ri shakllantirish, ularni sog'lom fikrlovchi, vatanparvar va ma'naviy barkamol shaxslar etib tarbiyalash dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Yosh avlodning ma'naviy-axloqiy rivoji jamiyatning kelajagini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Shu sababli,

yoshlarni ma'naviy tarbiyalash masalasi ijtimoiy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda.

Ijtimoiy pedagog - bu bolalar va o'smirlarning mustaqil shaxs bo'lib qolgan holda jamiyatda ijtimoiylashuviga, unda o'z o'rnini topishiga yordam beradigan mutaxassis. Ushbu ta'rif ta'lim nuqtai nazaridan ideal rasmni ko'rsatadi, bu bolalar bilan ishlaydigan barcha mutaxassislarga intilishi kerak. Amalda, ijtimoiy o'qituvchi - bu maktabda noto'g'ri oilalarni kuzatish va bolalar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish bilan shug'ullanadigan shaxs. Ushbu ishning maqsadi bolalarni tartibsiz sharoitlarga qarshi turishga o'rgatishdir.

"Ijtimoiy-pedagogik aspektlar" — bu atama ijtimoiy (ya'ni jamiyatga oid) va pedagogik (ya'ni tarbiyaviy-ta'limiy) yo'nalishlarning o'zaro bog'liqligini ifodalaydi. U biror muammoni yoki jarayonni jamiyat va ta'lim nuqtayi nazaridan birgalikda o'rganishni anglatadi.

Quyidagicha tushuntirish mumkin:

Ijtimoiy aspekt — bu:

- Odamlar o'rtasidagi munosabatlar;
- Jamiyatdagi qadriyatlar, urf-odatlar;
- Oila, maktab, mahalla, ommaviy axborot vositalari kabi institutlarning inson tarbiyasidagi o'rni;
- Yoshlarning ijtimoiy muhitga moslashuvi va undagi roli.

Pedagogik aspekt — bu:

- Ta'lim va tarbiya jarayonining shakl va metodlari;
- O'quvchi shaxsini shakllantirishga qaratilgan didaktik yondashuvlar;
- Tarbiyaviy faoliyatni rejalashtirish, amalga oshirish va natijalarni baholash.

Maktabda va boshqa ta'lim muassasalarida ijtimoiy o'qituvchining faoliyati ma'lum bir oilani o'rganish, jamiyatning ushbu hujayrasidagi muammolarni aniqlash, qiyin vaziyatlarni hal qilish yo'llarini topish, shuningdek, berilgan yo'nalish bo'yicha ishlarni muvofiqlashtirishdir. Shunga qaramay, biz ta'lim muassasasining pozitsiyasida belgilangan ish majburiyatlari haqida gapiramiz. Haqiqiy hayotda rasm biroz boshqacha.

Haqiqatda esa ijtimoiy pedagog ko'p muammolarni hal qilishda "ayb echkisi"ga aylangan shaxsdir. Bir tomondan, muayyan maqsadlarga erishish bilan bog'liq bo'lgan jamiyatning kasbiy vazifalari va umidlari mavjud. Boshqa tomondan, ma'lum bir disfunktsiyali oilaning o'z muammolarini hal qilishni to'liq istamasligi. Axir, mutaxassis ishlaydigan kontingent - ota-onalari spirtli ichimliklarni iste'mol qiladigan asotsial oilalar, ularning yarmi hayotdan xafa bo'lgan chuqur baxtsiz odamlar ekanligiga amin. "Omadsizlar" toifasining ikkinchi yarmi, ular hamma narsaga, jumladan, farzandlariga ham e'tibor bermaydilar. Bu muhitdagi bolalarning axloqiy va axloqiy tarbiyasi jasorat bilan qiyoslanishi aniq, chunki bunday sharoitda yashayotgan

bola ularni normal deb biladi va ko'pincha ota-onalari izidan boradi. Faqat bir nechtasi o'z holatini yaxshi biladi va uni tuzatishga harakat qiladi. Eng qizig'i shundaki, ular ko'pincha ajoyib natijalarga erishadilar, chunki motivatsiya juda kuchli narsadir.

Hech qanday holatda taslim bo'lmilik kerak: salbiy ijtimoiy hodisalarga qarshi kurashmasak, ular butun jamiyatni yutib yuboradi. Agar siz kamida bir nechta oilalarning hayotini normallashtirishga muvaffaq bo'lsangiz, bu g'alaba.

Ijtimoiy pedagog - mehnatini jurnaldagi baholar bilan baholab bo'lmaydigan va uning samaradorligini aniq ko'rsatib bo'lmaydigan shaxs. Bu har kungi mashaqqatli mehnat uzoq vaqtdan keyin o'z mevasini beradi. Lekin siz buni boshliqlaringizga isbotlay olmaysiz, ular aniqlik va raqamlarni talab qiladi.

Ijtimoiy pedagogning hisoboti mutaxassisning ishlar ro'yxatiga kiritilgan. U ushbu faoliyat turini tartibga soluvchi federal, mintaqaviy qonun hujjatlarini o'z ichiga oladi; ish majburiyatlari; guruh va individual ishlarni rejalashtirishni o'z ichiga olgan uzoq muddatli ish rejasi (usiz qaerda); muayyan vaziyatlar uchun harakat dasturlari, jinoyatlarning oldini olish; mutaxassis ishlaydigan bolalar uchun kartoteka; ota-onalar va o'qituvchilar uchun tavsiyalar.

Ma'naviy tarbiya tushunchasi va uning ahamiyati: Ma'naviy tarbiya — bu yoshlarning ichki dunyosini, axloqiy me'yorlarini, insoniy qadriyatlarni anglash va ularga amal qilish ko'nikmalarini shakllantirish jarayonidir. U nafaqat individual, balki ijtimoiy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Har bir jamiyat o'z taraqqiyoti, barqarorligi va ma'naviy salohiyati uchun yosh avlodni tarbiyalashda faol ishtirok etadi.

Ijtimoiy institutlarning ma'naviy tarbiyadagi o'rni.

Oila – bolaning birinchi ma'naviy maktabi bo'lib, unda mehr-muhabbat, hurmat, sabr-toqat kabi fazilatlar shakllanadi.

Ta'lim muassasalari – maktab, kollej, oliy o'quv yurtlari orqali yoshlar bilim bilan birga ma'naviy-ma'rifiy qadriyatlarni ham egallaydi.

OAV va internet – zamonaviy axborot manbalari yoshlar ongiga tezkor ta'sir etishi mumkin. Shu bois, bu vositalar orqali beriladigan ma'lumotlarning sifati katta ahamiyatga ega.

Globallashuv va ma'naviy tarbiyaning yangi muammolari: Globallashuv, axborot oqimining tezlashuvi va madaniy aralashuv natijasida yoshlar orasida begona g'oyalarga qiziqish kuchaymoqda. Bu esa milliy identitet va qadriyatlarga tahdid solmoqda. Shu bois, ijtimoiy pedagogika doirasida yoshlarni tanqidiy fikrlashga, axborotni saralashga, milliy qadriyatlarga sodiqlik ruhida tarbiyalash dolzarb vazifa hisoblanadi.

Pedagogik yondashuvlar va yechimlar: Ma'naviy tarbiya samaradorligini oshirish uchun quyidagi yondashuvlar tavsiya etiladi:

Tarbiyaviy tadbirlarni yoshlar ehtiyojlari va qiziqishlariga moslashtirish;

Mahalliy yetuk shaxslar va namunalardan foydalanish;

Tarbiyaviy jarayonlarda interaktiv metodlar (debat, munozara, teatr, loyihalar)dan foydalanish;

Raqamli resurslar orqali sog'lom g'oyalarni targ'ib qilish.

Yoshlarning axloqiy tarbiyasini rivojlantirish va axloqiy jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllantirish bizning oldimizdagi dolzarb vazifa hisoblanadi. Axloqiy tarbiya shaxsning jamiyat axloqiy tajribalarini egallashi va bu tajribalardan boshqa odamlar bilan bo'lgan munosabatlarda foydalanishi, o'z – o'zini muntazam takomillashtirib borishi singari jihatlarni o'z ichiga oladi. Demak, axloqiy tarbiya masalasiga e'tibor berishimiz va uning elementlarini aniqlab olishimiz muhimdir. Axloqiy jihatdan yetuk tarbiyalangan shaxs axloqiy madaniyatga ham ega bo'ladi. Axloqiy madaniyat axloqiy hayotning ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish va kishilarni tarbiyalash maqsadidagi ishlov berib yaratilgan qismi bo'lib, u axloqiy hayotning substansiyasi, ya'ni asosi hisoblanadi. Axloqiy madaniyatni substansiya sifatida tashkil etuvchi substansional elementlar, birinchidan, axloqiy madaniyat sifatidagi inson, ikkinchidan, insonlarning axloqiy ehtiyojlari, uchinchidan, axloqiy ehtiyojlarni anglash zaruriyatidan kelib chiqadigan va axloqiy maqsad, reja kabilarni o'z ichiga olgan – axloqiy ong, to'rtinchidan, insonning yaratuvchilik faoliyatining bir ko'rinishi axloqiy anglash negizida va u bilan parallel ravishda amalga oshadigan – axloqiy ijodkorlik, beshinchidan, axloqiy ijodkorlik natijalari bo'lgan o'gitlar, yurish – turish odoblari, axloqiy urf – odat va muassasalar, oltinchidan, axloqiy ijodkorlik natijalarining hayotda foydalanishidan iborat. Ularning bir butunligidan axloqiy turmush tarzi, individual axloqiy munosabatlar, axloqiy tendensiyalar va xulq shakllanadi. Demak, axloqiy madaniyatning yuqorida ko'rsatilgan sistema tashkil etuvchi oltita komponentlari axloqiy hayotning yadroviy, ya'ni markaziy qismini tashkil etadi. Axloqiy madaniyatning sistemasini tashkil etuvchi bosh substansional elementini tahlil qiladigan bo'lsak, B.Sh.Mamarasulov: "...barcha jamiyatlar va insoniyat taraqqiyotining hamma bosqichlarida, ijtimoiy o'zgarishlar zahirida boshqa jonzoatlardan o'zining ongi va tafakkuri bilan tubdan farq qiladigan va maqsadga muvofiq faoliyatni amalga oshiradigan inson ijtimoiy hayot sub'yekti hisoblanadi".

Insoniyat tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, yosh avlodni axloqiy tarbiyalash masalalari azaldan Sharq xalqlari, xususan, Markaziy Osiyo xalqlari tajribasida yaqqol ko'zga tashlanadi. Ayniqsa, ko'plab mutafakkirlarimiz asarlarida xalkimizning murakkab tarixiy – madaniy tajribasi mobaynida yuz bergan voqea – hodisalar mohiyatini jamiyatning ilk bo'g'ini bo'lgan oiladan izlash an'anasini uchratamiz. Xususan, oila va oilaviy tarbiyaga oid fikrlar Abu Nasr Farobiyning "Fozil odamlar shahri", Abu Rayxon Beruniyning "Mineralogiya", "Geodeziya", "Hindiston", "O'tgan avlodlar obidalari", Abu Ali ibn Sinoning "Axloq", "Axloq fani", "Oila xo'jaligi", Alisher Navoiyning "Hayrat – ul – abror" va "Mahbub – ul – qulub"

asarlarida o'z ifodasini topgan. Millatimiz boshiga tushgan ko'pgina achchiq qismatlar dastavval oila tarbiyasidagi kamchiliklar oqibati ekanini ma'rifat ahllari yaxshi anglashgan. Bizning ham fikrimizcha, bundan xolos bo'lishda oila tarbiyasi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Fitratning "Oila yoki oilani boshqarish tarbiyalari" asarida bu haqda ibratli mulohazalar ilgari suriladi. "Har bir millatning saodati va izzati, shu xalqning ichki intizomi va totuvligiga bog'liq" – deb yozadi u, tinchlik va totuvlik esa shu millat oilalarining intizomiga tayanadi. Qaerda oila mustaqilligi kuchli intizom va tarbiyaga tayansa, mamlakat va millat ham shuncha kuchli va muazzam bo'ladi" 3. Yuqoridagi fikrimizga qaytadigan bo'lsak, inson o'z hayotini oilasiz tasavvur qila olmaydi va aynan mana shu oilada u jamiyat a'zosi sifatida tarbiya topadi. Oiladagi tarbiya muhiti esa oilada ayol va unga bo'lgan muomala darajasidan, ayolga muomala mavqeidan bilinadi. Muborak hadislarda ham ayol, ona ulug'langanligini hammamiz yaxshi bilamiz. "Sizlarning har biringiz ayollaringizni o'zlaringizni sevganday sevinglar"4 deyilgani bejiz emas. Demak, oilada yoshlar tarbiyasi haqida gap borganda, oilaviy muhitning ahamiyatini unutmaslik zarurdir. G'arbni kamsitmagan holda ishonch bilan ayta olamizki, azaldan Sharq oilasi G'arb oilasiga qaraganda mustahkamroq bo'lib kelgan. Chunki G'arbda birinchi o'rinda huquq tursa, Sharqda axloq turadi. G'arbda individualizm ustuvor bo'lsa, Sharqda jamoaviylik ustuvor bo'lib kelgan.

Xulosa: Yoshlarni ma'naviy tarbiyalash bugungi kunda nafaqat oila va ta'lim muassasalari, balki butun jamiyat zimmasiga yuklatilgan strategik vazifadir. Ma'naviy barkamol, mustaqil fikrlovchi, o'z milliy qadriyatlariga sodiq yosh avlodni tarbiyalash orqali jamiyat o'zining barqaror va farovon kelajagini ta'minlaydi. Shunday ekan, ma'naviy tarbiya jarayonida barcha ijtimoiy institutlarning uyg'un va hamkorlikda ishlashi muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi globallashtirish sharoitida yoshlar ko'plab tashqi madaniy va axboriy ta'sirlarga duch kelmoqda. Bu esa o'z navbatida, ularning ma'naviy qarashlari va axloqiy qadriyatlarida muayyan o'zgarishlarga olib kelmoqda. Shunday sharoitda, yoshlarning milliy g'urur, tarixiy xotira va insoniy fazilatlarini mustahkamlash maqsadida ma'naviy tarbiyaning mazmuni va shakllarini zamon talablariga mos tarzda takomillashtirish zarur.

Ijtimoiy pedagogika nuqtayi nazaridan qaraganda, ma'naviy tarbiya jarayonida yoshlarning ichki dunyosini chuqur anglash, ularning ehtiyoj va qiziqishlarini inobatga olgan holda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish muhimdir. Yoshlar bilan olib boriladigan tarbiyaviy faoliyatda faqat nasihat va ogohlantirish bilan cheklanib qolmasdan, ular uchun real va amaliy imkoniyatlar yaratish, faol ishtirok va shaxsiy tajriba orqali ularning ma'naviy o'sishini rag'batlantirish lozim.

Shuningdek, raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar hayotidagi o'rnini inobatga olgan holda, ma'naviy tarbiyada zamonaviy media va

innovatsion pedagogik usullardan foydalanish, sogʻlom gʻoya va qadriyatlarni raqamli platformalar orqali targʻib etish dolzarb ahamiyatga ega.

Natijada, yoshlarni ma'naviy tarbiyalash nafaqat ularning individual rivojlanishiga, balki butun jamiyatning ma'naviy salohiyati va ijtimoiy barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, bu masalaga yondashishda chuqur ilmiy, tizimli va ijtimoiy-hamkorlik asosida ishlash, tarbiyaviy jarayonni doimiy takomillashtirib borish, innovatsiyalarni joriy qilish va yoshlar bilan muloqotni mustahkamlash talab etiladi.

Xulosa qilib aytganda, yoshlar ma'naviy tarbiyasining ijtimoiy-pedagogik aspektlari har bir pedagog, ota-ona va jamiyat a'zosining faol ishtirokini talab etadigan murakkab va uzluksiz jarayon bo'lib, bu jarayonni to'g'ri yo'lga qo'yish orqali millat kelajagini porloq etish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Jo'raev N. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: «Fan va texnologiya», 2019.
3. Yusupov E., To'xtasinov H. Ma'naviyat asoslari. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
4. Nosirova G'.** Ijtimoiy pedagogika.** – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
5. G'ofurov N. Yoshlar va ma'naviyat: zamonaviy yondashuvlar. – Samarqand, 2021.
6. Rasulov D. Oila va ma'naviy tarbiya: ijtimoiy-pedagogik yondashuvlar. – Buxoro: Ma'rifat, 2022.
7. Mavlonova R.X. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2016.
8. UNESCO. Youth and moral education in globalized societies. – Paris, 2020.
9. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916.
10. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.